

Správa o základných právach 2017 Stanoviská agentúry FRA

Na úrovni EÚ, ako aj na vnútroštátnych úrovniach bolo v roku 2016 vyvíjané rozmanité úsilie v záujme toho, aby sa posilnila ochrana základných práv, zatiaľ čo niektoré iné opatrenia mohli takúto ochranu ohroziť. V publikácii agentúry FRA s názvom Správa o základných právach v roku 2017 sa rekapituluje hlavný vývoj v tejto oblasti, pričom sa identifikujú úspechy, ale aj oblasti, ktoré naďalej vyvolávajú obavy. Publikácia predstavuje stanoviská agentúry FRA týkajúce sa hlavného vývoja v zhrnutých tematických oblastiach a súhrn dôkazov podporujúcich tieto stanoviská. Týmto poskytuje ucelený a zároveň informatívny prehľad o hlavných výzvach v oblasti základných práv, ktorým EÚ a jej členské štáty čelia.

Obsah

● Medzi sľubom a realizáciou: 10 rokov základných práv v EÚ	2
1. Charta základných práv EÚ a jej použitie v členských štátoch	4
2. Rovnosť a nediskriminácia	6
3. Rasizmus, xenofóbia a s tým súvisiaca netolerantnosť	8
4. Integrácia Rómov	11
5. Azyl, víza, migrácia, hranice a integrácia	13
6. Informačná spoločnosť, súkromie a ochrana osobných údajov	16
7. Práva dieťaťa	18
8. Prístup k spravodlivosti vrátane práv obetí trestného činu	20
9. Vývoj v uplatňovaní Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím	22

Medzi sľubom a realizáciou: 10 rokov základných práv v EÚ

Desiate výročie Agentúry Európskej únie pre základné práva (FRA) je príležitosťou zamyslieť sa nad určitou dynamikou, ktorá je základom hlavného vývoja základných práv v EÚ od roku 2007. Zdá sa, že spolu tvoria príbeh dvoch úzko spätých impulzov. Z inštitucionálneho hľadiska EÚ vytvorila nástroje na lepšiu podporu a ochranu základných práv. Napriek tomu pri uplatňovaní základných práv v praxi pretrvávajú značné rozdiely a v niektorých oblastiach sa prehlbujú. Riešenie tohto rozporu si vyžaduje premietnutie práva z kníh do účinných opatrení s cieľom uspokojiť práva všetkých ľudí žijúcich v EÚ v ich každodennom živote. Okrem uznania, že základné práva sú predpokladom úspešnej tvorby právnych predpisov a politik, užitočné bude „zdôvodnenie“ základných práv, „poskytnutie tváre právam“ a dôslednejšie využívanie sociálnych a ekonomických práv. Bez pevne zakotvenej kultúry základných práv, ktorá poskytuje konkrétne prínosy, bude málo ľudí žijúcich v EÚ pociťovať hodnoty Únie ako svoje vlastné.

Nedávnym politickým, sociálnym a hospodárskym vývojom sa ukázalo, že to, čo sa v poslednom desaťročí často považovalo za prirodzený vývoj k lepšiemu rešpektovaniu základných práv, sa môže ľahko zvrátiť. Tento krok späť môže byť čiastočne zavinенý skutočnosťou, že kým zákonodarcovia EÚ a vnútroštátni zákonodarcovia oslavovali pokrok na formálnej úrovni, často sa to nepremietlo do zlepšenia života ľudí. Pre príliš veľa ľudí sú základné práva stále skôr abstraktným pojmom zakotveným v práve, než sériou účinných a praktických nástrojov, ktoré môžu a aj zlepšujú ich každodenný život. Je to znepokojujúca pravda, ktorú agentúre pre základné práva v spolupráci s ľuďmi dôrazne pripomínajú tí, ktorých práva sú často násilne a bežne porušované a ktorých vnímanie a skúsenosti sú zahrnuté v rozsiahlych prieskumoch a terénnych projektoch agentúry.

Keď sa pozrieme späť na plnenie základných práv za uplynulých 10 rokov, toto desaťročie sa zdá byť jedným z odlišných príbehov, čo vedie k nasledujúcim záverom.

Na jednej strane EÚ premenila svoj dlhodobý záväzok voči ľudským právam mimo svojich hraníc na súbor interných politik na ochranu a podporu základných práv v 28 členských štátoch EÚ. Túto zmenu odzrkadľujú dva kľúčové míľniky:

- nadobudnutie platnosti Charty základných práv EÚ a
- vznik Agentúry EÚ pre základné práva.

Ďalším kľúčovým míľnikom by bolo pristúpenie EÚ k Európskemu dohovoru o ľudských právach, ako sa požaduje v Lisabonskej zmluve.

Na druhej strane uplatňovanie základných práv v praxi ostáva dôvodom veľkého znepokojenia. Zhoršuje ho politické prostredie, v ktorom časť voličov a ich zástupcovia stále častejšie spochybňujú nielen určité práva, ale aj samotný pojem politického zriadenia založeného na práve.

Pokiaľ ide o budúcnosť, EÚ a jej členské štáty budú musieť nájsť účinné spôsoby, ako:

- riešiť nedôveru k verejným inštitúciám a vnímané hrozby prameniace napríklad z prisťahovalectva alebo globalizácie;
- zdôrazniť prínos základných práv pre každého v EÚ.

Členské štáty EÚ dosiaľ nezaviedli v plnom rozsahu „kultúru charty“ do svojich administratívnych, legislatívnych a súdnych postupov. EÚ vo svojich činnostiach nevyužíva v plnom rozsahu ani potenciál všetkých práv charty (vrátane sociálno-ekonomických práv), ani ich usmerňujúcu funkciu. EÚ systematicky nevyžaduje nezávislé sociálno-právne poradenstvo pri tvorbe legislatívy. Okrem toho, EÚ ešte nepristúpila ku Európskemu dohovoru o ľudských právach

(EDLP) a preto nepodlieha jurisdikcii Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP). Navyše pretrvávajú rozdiely medzi internými politikami EÚ v oblasti základných práv a jej externým záväzkom týkajúcim sa ľudských práv.

Tieto dve rozporuplné skutočnosti sú naliehavou výzvou na konanie, aby sa odstránil rozdiel medzi rámcom základných práv v teórii a výsledkami v uplatňovaní základných práv v praxi. Vyžaduje si to, aby všetky subjekty obnovili svoj záväzok a spoločne zaistili, aby základné práva viedli ku skutočným zmenám v živote ľudí. Len obnovené konanie v tomto duchu nám v roku 2027 umožní pozrieť sa späť na úspešné desaťročie, počas ktorého EÚ a jej členské štáty prispeli k svojim spoločným hodnotám – „ľudskej dôstojnosti, slobode, demokracii, rovnosti, právnemu štátu a rešpektovaniu ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám“.

1. Charta základných práv EÚ a jej použitie v členských štátoch

Charta základných práv Európskej únie dopĺňa vnútroštátne dokumenty v oblasti ľudských práv a Európsky dohovor o ľudských právach (EDLP). Jej potenciál nie je dosiaľ využitý v plnom rozsahu, keďže na vnútroštátnych súdoch, v parlamentoch a vo vládoch sa na ňu odkazuje len v obmedzenej miere a často len povrchno. Existujú však príklady, keď charta poskytla pridanú hodnotu a bola prínosom ako súčasť práva Únie, najmä v súdnych rozhodnutiach. Členským štátom EÚ naďalej chýbajú politiky zamerané na podporu charty, aj keď sa zdá, že povedomie o potrebe poskytovať odborníkom v oblasti práva odbornú prípravu zameranú na otázky týkajúce sa charty postupne rastie.

Podľa judikatúry Súdneho dvora Európskej únie (SDEÚ) je Charta základných práv EÚ záväzná pre členské štáty EÚ, keď konajú v rámci pôsobnosti práva EÚ. Právne predpisy EÚ priamo alebo nepriamo ovplyvňujú život ľudí žijúcich v EÚ. Právo Únie je relevantné vo väčšine politických oblastí. V tejto súvislosti by Charta základných práv EÚ mala byť príslušnou normou pri plnení každodenných povinností sudcov alebo štátnych zamestnancov v členských štátoch. Z dôkazov agentúry FRA však vyplýva, že charta sa na vnútroštátnej úrovni v súdnicte a správnych orgánoch využíva pomerne obmedzene. Väčšia informovanosť by mohla prispieť k lepšiemu a dôslednejšiemu uplatňovaniu charty na vnútroštátnej úrovni.

Stanovisko FRA 1.1

EÚ a jej členské štáty by mali podnecovať rozsiahlejšiu výmenu informácií o skúsenostiach a prístupoch medzi sudcami a orgánmi verejnej správy v členských štátoch, ale aj za ich hranicami. Pri podporovaní tejto výmeny informácií by členské štáty mali čo najlepšie využívať existujúce možnosti financovania, napr. v rámci programu Spravodlivosť.

Podľa článku 51 (rozsah pôsobnosti) Charty základných práv EÚ musia byť všetky vnútroštátne právne predpisy, ktorými sa vykonáva právo EÚ, v súlade s chartou. Podobne ako v minulých rokoch, aj v roku 2016 zostala úloha charty v legislatívnych procesoch na vnútroštátnej úrovni obmedzená: charta nie je normou, ktorá sa výslovne a riadne uplatňuje počas postupov používaných na preverenie zákonnosti

alebo posúdenie vplyvu pripravovaných právnych predpisov – aj keď sú do týchto postupov systematicky začleňované vnútroštátne nástroje v oblasti ľudských práv. Navyše rovnako ako v minulých rokoch v mnohých rozhodnutiach vnútroštátnych súdov, v ktorých sa odkazovalo na chartu, nebol sformulovaný presvedčivý dôvod, prečo sa charta vzťahuje na konkrétne okolnosti daného prípadu.

Stanovisko FRA 1.2

Vnútroštátne súdy, ako aj vlády a/alebo parlamenty by mohli zväziť dôslednejšiu „kontrolu podľa článku 51 (rozsah pôsobnosti)“, aby vo včasnej fáze posúdili, či súdny prípad alebo legislatívny spis vyvoláva otázky vo vzťahu k Charte základných práv EÚ. Vypracovanie štandardizovaných príručiek o praktických krokoch na kontrolu uplatniteľnosti charty – čo vykonáva zatiaľ len veľmi málo členských štátov – by mohlo poskytnúť odborníkom pracujúcim v oblasti práva nástroj na posúdenie relevantnosti charty v konkrétnom prípade alebo legislatívnom návrhu.

Podľa článku 51 Charty základných práv EÚ sú členské štáty EÚ povinné rešpektovať a dodržiavať zásady a práva stanovené v charte, pričom sú takisto povinné aktívne „podporovať“ uplatňovanie týchto zásad a práv. V tejto súvislosti by sa malo na vnútroštátnej úrovni očakávať viac politikov podporujúcich chartu a jej práva. Keďže sa takéto politiky vyskytujú zriedkavo, zdá sa, že sa vynakladá väčšie úsilie na poskytovanie odbornej prípravy v oblasti ľudských práv príslušným profesionálnym skupinám.

Stanovisko FRA 1.3

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby sa kontroloval súlad relevantných legislatívnych spisov a politik s chartou, a vyvinúť väčšie úsilie na zabezpečenie uplatňovania povinností uložených chartou vždy, keď štáty konajú v rozsahu pôsobnosti práva Únie. Toto by mohlo zahŕňať osobitnú tvorbu politik na zvyšovanie informovanosti o právach vyplývajúcich z charty a ciele modulov odbornej prípravy v príslušných učebných plánoch pre vnútroštátnych sudcov a iných odborníkov pracujúcich v oblasti práva. Ako agentúra FRA zdôraznila v predchádzajúcich rokoch, odporúča sa, aby členské štáty zakotvili odbornú prípravu o charte do širšieho rámca ľudských práv vrátane Európskeho dohovoru o ľudských právach (EDLP) a judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP).

2. Rovnosť a nediskriminácia

Členské štáty EÚ do konca roka 2016 nedospeli k dohode o navrhovanej smernici o rovnakom zaobchádzaní. Viaceré členské štáty však pokračovali v rozširovaní ochrany proti diskriminácii na rôzne dôvody a oblasti života. V rôznych rozhodnutiach vnútroštátnych súdov boli potvrdené práva osôb so zdravotným postihnutím a vyvinulo sa rozmanité úsilie na medzinárodnej, európskej a vnútroštátnej úrovni zamerané na presadzovanie rovnosti LGBTI osôb. Na druhej strane opatrenia a návrhy na zákaz určitých častí odevu rozprúdili uprostred obáv z hrozby terorizmu debaty o slobode náboženského vyznania a viery. Na konci roku panovalo stále väčšie uznanie skutočnosti, že riešením diskriminácie na základe jedného dôvodu sa nezachytávajú rôzne spôsoby diskriminácie, ktorým sú ľudia v EÚ vystavení v každodennom živote.

V roku 2016 sa začal ôsmy rok rokovaní o návrhu smernice Rady o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na náboženské vyznanie alebo vieru, zdravotné postihnutie, vek alebo sexuálnu orientáciu (smernica o rovnakom zaobchádzaní). Prijatím tejto smernice by sa zaručilo, že EÚ a jej členské štáty poskytnú komplexný právny rámec na ochranu pred diskrimináciou na základe uvedených dôvodov a na rovnakom základe. Do konca roka sa rokovaniami nedosiahla jednomyselnosť, ktorá sa v Rade EÚ vyžaduje na prijatie smernice, keďže dva členské štáty majú všeobecné výhrady k návrhu. V dôsledku toho sa v práve Únie stále v podstate uplatňuje hierarchia dôvodov ochrany pred diskrimináciou. Článkom 21 (zásada nediskriminácie) Charty základných práv EÚ sa zakazuje akákoľvek diskriminácia najmä z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, etnického alebo sociálneho pôvodu, genetických vlastností, jazyka, náboženstva alebo viery, politického alebo iného zmýšľania, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, narodenia, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie. V článku 19 Zmluvy o fungovaní Európskej únie sa stanovuje, že Rada môže jednomyselne v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom a po súhlase Európskeho parlamentu prijať vhodné opatrenia na boj proti diskriminácii založenej na pohlaví, rasovom alebo etnickom pôvode, náboženskom vyznaní alebo viere, postihnutí, veku alebo sexuálnej orientácii.

Stanovisko FRA 2.1

Zákonodarca EÚ by mal zvážiť všetky spôsoby na zaistenie urýchleného prijatia navrhovanej smernice o rovnakom zaobchádzaní s cieľom zaručiť rovnakú ochranu pred diskrimináciou na základe náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie v hlavných oblastiach života.

Rovnako ako v predchádzajúcich rokoch aj v roku 2016 členské štáty EÚ rozšírili ochranu pred diskrimináciou o ďalšie dôvody a rôzne oblasti života. Napríklad niektoré členské štáty zaviedli do svojich vnútroštátnych právnych predpisov ako chránený dôvod sociálno-ekonomické postavenie alebo zmenu pohlavia osoby. Iné členské štáty rozšírili právny predpis o zákaze diskriminácie na oblasti ako ochrana spotrebiteľa, klauzuly o prepustení z dôvodu veku a vek odchodu do dôchodku. Takéto kroky ďalej prispievajú k boju proti diskriminácii a posilňujú rovnaké zaobchádzanie v širokom spektre hlavných oblastí života.

Stanovisko FRA 2.2

Členské štáty EÚ by mali zvážiť doplnenie dôvodov na ochranu pred diskrimináciou, aby sa rozšíril rozsah pôsobnosti vnútroštátnych antidiskriminačných právnych predpisov.

Vzhľadom na zvýšené napätie spôsobené hrozbou terorizmu v EÚ v roku 2016 sa vnútroštátne súdy zaoberali otázkou, kedy je prijateľné zakázať konkrétne druhy oblečenia, pričom súvisiace prípady stále prejednáva Súdny dvor EÚ (SDEÚ). V týchto prípadoch vyšlo najavo, že zavedením takýchto zákazov hrozí riziko, že budú mať neprimerane silný vplyv na moslimské ženy, ktoré sa rozhodli nosiť určité časti odevu ako prejav svojej náboženskej identity alebo viery, a povedú k ich diskriminácii. V článku 10 Charty základných práv EÚ sa každému zaručuje právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania. Toto právo zahŕňa slobodu zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo vieru, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo vieru bohoslužbou, vyučovaním, vykonávaním úkonov a zachovávaním obradov buď sám, alebo spoločne s inými. Článkom 21 Charty základných práv EÚ sa zakazuje akákoľvek diskriminácia z dôvodu náboženstva alebo viery. V článku 22 Charty základných práv EÚ sa ďalej stanovuje, že Únia rešpektuje kultúrnu, náboženskú a jazykovú rozmanitosť.

Stanovisko FRA 2.3

Členské štáty by mali pri zvažovaní akýchkoľvek zákazov týkajúcich sa symbolov alebo častí odevov súvisiacich s náboženstvom venovať maximálnu pozornosť potrebe chrániť základné práva a slobody. Akýkoľvek legislatívny alebo administratívny návrh na tento účel by nemal neprimerane obmedzovať slobodu prejavu náboženského vyznania. Pri zvažovaní takýchto zákazov by sa od začiatku malo prihliadať na základné práva a potrebu proporcionality.

V roku 2016 sa jasnejšie potvrdilo, že riešením diskriminácie z hľadiska jedného dôvodu sa nezachytávajú rôzne spôsoby diskriminácie, ktorým sú ľudia vystavení v každodennom živote. Svedčí o tom pokračujúci trend rozširovania rozsahu pôsobnosti antidiskriminačných právnych predpisov na vnútroštátnej úrovni dopĺňaním chránených dôvodov a/alebo oblastí života do príslušných vnútroštátnych právnych predpisov. A predsa EÚ a jej členské štáty majú pri tvorbe právnych a politických nástrojov stále sklon nezaoberať sa výslovne viacnásobnou diskrimináciou. Do konca roka 2016 len deväť členských štátov EÚ malo viacnásobnú diskrimináciu výslovne uvedenú vo vnútroštátnych právnych predpisoch. Takýto prístup môže viesť k lepšiemu pochopeniu toho, ako ľudia zažívajú diskrimináciu v každodennom živote, a umožniť naplánovanie opatrení, ktorými by sa skutočne posilnilo začlenenie.

Stanovisko FRA 2.4

EÚ a jej členské štáty by pri tvorbe a zavádzaní právnych a politických nástrojov na boj proti diskriminácii, posilnenie rovnakého zaobchádzania a podporu začlenenia mali uznať viacnásobnú a prierezovú diskrimináciu.

3. Rasizmus, xenofóbia a s tým súvisiaca netolerantnosť

Rasistické a xenofóbne reakcie zamerané proti utečencom, žiadateľom o azyl a migrantom pretrvávali v roku 2016 v celej Európskej únii. Moslimovia zažívali rastúce nepriateľstvo a neznášanlivosť, pričom mnohí Rómovia sa naďalej stretávali s diskrimináciou a protirómskymi náladami. Európska komisia založila skupinu EÚ na vysokej úrovni pre boj proti rasizmu, xenofóbii a iným formám neznášanlivosti s cieľom podporiť vnútroštátne úsilie v tejto oblasti, ako aj bojovať proti trestným činom z nenávisti a nenávisťným prejavom. Členské štáty EÚ sa zamerali na trestné činy z nenávisti rozmanitými spôsobmi, napr. revíziou klasifikácie motívácií na základe predsudkov, vedením kampaní na zvyšovanie informovanosti a poskytovaním špecializovanej odbornej prípravy úradníkom v oblasti presadzovania práva a prokurátorom. Európska komisia medzitým pokračovala v monitorovaní vykonávania smernice o rasovej rovnosti. Opakujúce sa problémy zahŕňajú rôzne prekážky, ktoré ohrozujú účinnosť a nezávislosť orgánov pre rovnosť, diskriminačné etnické profilovanie a chýbajúce národné akčné plány na boj proti rasizmu.

Rasistické a xenofóbne reakcie na príchod utečencov, žiadateľov o azyl a migrantov do EÚ, ktoré poznamenali rok 2015, pokračovali v nezmenenej miere aj v roku 2016. Zahŕňali nenávisťné prejavy, hrozby, trestné činy z nenávisti a dokonca vraždy. Napriek tomu veľmi málo členských štátov zhromažďuje konkrétne údaje o incidentoch, ktorých cieľom sú utečenci, žiadatelia o azyl a migranti. Táto skutočnosť je osobitne relevantná pre vykonávanie článku 1 rámcového rozhodnutia EÚ o boji proti rasizmu a xenofóbii, v ktorom sú opísané opatrenia, ktoré musia členské štáty prijať na potrestanie úmyselného rasistického a xenofóbneho skutku. V článku 4 písm. a) Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (ICERD) sa stanovuje povinnosť, aby štáty, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru, vyhlásili podnecovanie k rasovej diskriminácii, ako aj násilné činy páchané na akejkoľvek rase alebo skupine osôb za trestné činy stíhateľné podľa zákona. Všetky členské štáty EÚ sú zmluvnými stranami ICERD.

Stanovisko FRA 3.1

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby bol každý prípad údajného trestného činu z nenávisti alebo nenávisťných prejavov – vrátane prípadov osobitne zameraných na žiadateľov o azyl, utečencov a migrantov – účinne vyšetrený, trestne stíhaný a súdený. Toto je potrebné urobiť v súlade s uplatniteľnými vnútroštátnymi ustanoveniami a prípadne v súlade s ustanoveniami rámcového rozhodnutia EÚ o boji proti rasizmu a xenofóbii, európskymi a medzinárodnými povinnosťami v oblasti ľudských práv, ako aj v súlade s judikatúrou ESĽP vo veciach trestných činov z nenávisti a nenávisťných prejavov. Členské štáty by mohli tiež zhromažďovať podrobnejšie údaje o incidentoch, ktorých cieľom sú najmä utečenci, žiadatelia o azyl a migranti.

V roku 2016 malo stanovený špecializovaný národný akčný plán boja proti rasovej diskriminácii, rasizmu alebo xenofóbii len niekoľko členských štátov EÚ, a to aj napriek tomu, že Durbanským vyhlásením a akčným programom OSN prijatým na Svetovej konferencii proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii a súvisiacej neznášanlivosti sa štátom zveruje primárna zodpovednosť za boj proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii a súvisiacej neznášanlivosti. Realizácia takýchto plánov by poskytla členským štátom EÚ účinné prostriedky na zabezpečenie splnenia povinností, ktoré im ukladá smernica

o rasovej rovnosti a rámcového rozhodnutia o boji proti rasizmu a xenofóbii. Skupina EÚ na vysokej úrovni pre boj proti rasizmu, xenofóbii a iným formám neznášanlivosti vytvorená v júni 2016 poskytuje členským štátom EÚ fórum na výmenu postupov s cieľom zabezpečiť úspešnú realizáciu takýchto akčných plánov.

Stanovisko FRA 3.2

Členské štáty EÚ by mali prijať osobitné národné akčné plány na boj proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii a súvisiacej neznášanlivosti. V tomto ohľade by členské štáty mohli postupovať podľa podrobného a praktického usmernenia Úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva k spôsobu vypracúvania takýchto osobitných plánov. Podľa týchto usmernení by v akčných plánoch mali byť stanovené ciele a opatrenia, určené zodpovedné štátne orgány, stanovené cieľové dátumy, zahrnuté ukazovatele výkonnosti a mali by poskytovať mechanizmy monitorovania a vyhodnotenia.

Systematické zhromažďovanie roztriedených údajov o incidentoch etnickej diskriminácie, trestných činov z nenávisti a nenávisťných prejavoch môžu prispieť k lepšiemu uplatňovaniu smernice o rasovej rovnosti a rámcového rozhodnutia o boji proti rasizmu a xenofóbii. Takéto údaje tiež uľahčujú hodnotenia politik a akčných plánov, ktorých cieľom je zabrániť rasizmu, xenofóbii a súvisiacej neznášanlivosti a bojovať proti nim. Z dôkazov, ktoré agentúra FRA zhromaždila, však vyplýva, že stále pretrvávajú rozdiely v tom, ako členské štáty EÚ zaznamenávajú incidenty etnickej diskriminácie a rasovo motivovaných trestných činov. Neohlásené incidenty ostávajú skryté a to znemožňuje obetiam domáhať sa nápravy. Toto je obzvlášť dôležité vzhľadom na povinnosť členských štátov EÚ aktívne zabezpečiť obetiam účinnú ochranu a zaručiť im prístup k účinnej ochrane a prostriedkom nápravy podľa článku 6 Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie. Agentúra FRA prostredníctvom skupiny EÚ na vysokej úrovni pre boj proti rasizmu, xenofóbii a iným formám neznášanlivosti pokračuje v spolupráci s členskými štátmi, inštitúciami EÚ a medzinárodnými organizáciami s cieľom pomôcť zlepšiť zaznamenávanie a zber údajov o trestných činoch z nenávisti.

Stanovisko FRA 3.3

Členské štáty EÚ by mali vyvinúť úsilie v záujme systematického zaznamenávania, zhromažďovania a každoročného zverejňovania porovnateľných údajov o etnickej diskriminácii a trestných činoch z nenávisti, aby mohli v reakcii na tieto javy vypracovať účinné právne a politické opatrenia založené na dôkazoch. Tieto údaje by mali zahŕňať rôzne motivácie týkajúce sa predpojatosti, ako aj iné charakteristiky, ako sú miesta výskytu incidentov a anonymizované informácie o obetiach a páchateloch. Všetky údaje by sa mali zhromažďovať v súlade s vnútroštátnymi právnymi rámcami a právnymi predpismi EÚ o ochrane osobných údajov.

Ako vyplýva z dôkazov z roku 2016, množstvo orgánov pre rovnosť čelilo znižovaniu rozpočtu a počtu zamestnancov alebo legislatívnym zmenám týkajúcim sa ich mandátov, čo mohlo ovplyvniť ich efektívne fungovanie. V článku 13 ods. 1 smernice o rasovej rovnosti sa vyžaduje, aby všetky členské štáty EÚ určili orgán alebo orgány pre rovnosť na podporu rovnakého zaobchádzania pre všetky osoby bez diskriminácie na základe rasy alebo etnického pôvodu. Smernica však ustanovuje len minimálne normy týkajúce sa právomocí orgánov pre rovnosť. V súvislosti s ochranou osobných údajov sa právo EÚ výslovne odvoláva na nezávislosť a vymedzuje, čo si taká nezávislosť vyžaduje. Vo všeobecnom nariadení o ochrane osobných údajov prijatom v roku 2016 sa vyžaduje, aby orgány na ochranu osobných údajov boli vybavené dostatočnými „ľudskými, technickými a finančnými zdrojmi, priestormi a infraštruktúrou“.

FRA Opinion 3.4

Členské štáty EÚ by mali prideliť orgánom pre rovnosť ľudské, technické a finančné prostriedky, priestory a infraštruktúru, ktoré potrebujú na účinné a nezávislé plnenie ich funkcií a vykonávanie právomocí v rámci svojho zákonného mandátu.

Príslušníci etnických menšín v roku 2016 naďalej čelili diskriminačnému etnickému profilovaniu polície, ktoré bolo spôsobené zvýšeným napätím po teroristických útokoch v členských štátoch EÚ. Táto prax je v rozpore so zásadami Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, s článkom 14 (zákaz diskriminácie) Európskeho dohovoru o ľudských právach, príslušnou judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva, ako aj s primárnym a sekundárnym právom Únie. Odborná príprava a interné monitorovanie by mohli pomôcť odhaliť neprimerané zameranie na etnické menšiny a viesť k nápravnému opatreniu príslušných orgánov.

Stanovisko FRA 3.5

Členské štáty EÚ by mali ukončiť diskriminačné formy etnického profilovania. Dalo by sa to dosiahnuť poskytovaním systematickej odbornej prípravy o antidiskriminačných právnych predpisoch pre príslušníkov orgánov presadzovania práva, ako aj umožnením, aby lepšie pochopili nevedomú predpojatosť a spochybnili stereotypy a predsudky. Takouto odbornou prípravou by sa mohla tiež zvýšiť informovanosť o následkoch diskriminácie a spôsobe zvyšovania dôvery verejnosti k polícii. Okrem toho by členské štáty EÚ mohli zväziť zaznamenávanie uplatňovania právomocí na zastavenie a kontrolu, najmä zaznamenávanie etnickej príslušnosti zastavených osôb v súlade s vnútroštátnymi právnymi rámcami a právnymi predpismi EÚ o ochrane osobných údajov.

4. Integrácia Rómov

Napriek ambicióznym cieľom stanoveným vo vnútroštátnych stratégiách integrácie Rómov a značnému príspevku z fondov EÚ možno v roku 2016 pozorovať len mierny pokrok. Dôkazy o situácii Rómov v oblasti zamestnanosti, vzdelávania bývania a zdravia v uplynulom roku ukázali, že pokrok z hľadiska vykonávania rámca EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov bol pomalý. Diskriminácia a protirómske nálady pretrvávajú a mnoho Rómov de facto naďalej čelí segregácii v oblasti bývania a vzdelávania. Úsilie zamerané na integráciu Rómov by mohol oživiť navrhovaný európsky pilier sociálnych práv, ak bude zahŕňať výslovný odkaz na právo na nediskrimináciu zakotvené v článku 21 Charty základných práv Európskej únie.

V roku 2016 boli Rómovia v celej EÚ naďalej vystavovaní diskriminácii, segregácii a sociálnemu vylúčeniu. Pri realizovaní vnútroštátnych stratégií integrácie Rómov sa dosiahol len malý pokrok, čo znamená, že je potrebná dôkladná revízia navrhnutých a plánovaných zásahov. Potrebne je tiež podporovať aktívnu a zmysluplnú účasť Rómov najmä na miestnej úrovni. Na úspešnú integráciu Rómov na miestnej úrovni je najdôležitejšie aktívne zapojenie viacerých zainteresovaných strán vrátane miestnych orgánov, občianskej spoločnosti a zástupcov všetkých častí miestneho obyvateľstva. Účasť na vnútroštátnej úrovni je potrebné premietnuť do zapojenia Rómov a orgánov na miestnej úrovni tak, aby sa dosiahli hmatateľné výsledky na základe, ktorý možno monitorovať.

Stanovisko FRA 4.1

Členské štáty EÚ by mali preskúmať svoje vnútroštátne stratégie integrácie Rómov (alebo súbor opatrení integrovanej politiky) s cieľom zaistiť, aby do procesu aktívneho začleňovania boli podnecovaní samotní Rómovia. Členské štáty by mali výslovne identifikovať a realizovať konkrétne opatrenia na podporu aktívnej a zmysluplnnej účasti a zapojenia Rómov najmä na miestnej úrovni.

Zo zistení druhého prieskumu FRA týkajúceho sa menšín a diskriminácie v Európskej únii (EÚ – MIDIS II) vyplýva, že v roku 2016 boli Rómovia naďalej diskriminovaní z dôvodu etnickej príslušnosti. Čelia sociálnemu vylúčeniu a marginalizácii, ktorú zhoršuje chudoba a sú obeťami trestných činov z nenávisťi. Väčšina Rómov žijúcich v EÚ stále nepožíva svoje

právo na nediskrimináciu uznané v článku 21 Charty základných práv EÚ, smernici o rasovej rovnosti a iných európskych a medzinárodných nástrojoch v oblasti ľudských práv. Hoci smernica o rasovej rovnosti zakazuje etnickú diskrimináciu a rámcové rozhodnutie EÚ o boji proti rasizmu a xenofóbii vyžaduje trestné sankcie, takéto právne opatrenia samotné nestačia na riešenie diskriminácie Rómov. Musia sa kombinovať s politikami aktívneho začleňovania, aby sa riešila rasová nerovnosť a chudoba, s ktorými sa Rómovia často stretávajú.

Stanovisko FRA 4.2

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť účinné presadzovanie smernice o rasovej rovnosti a rámcového rozhodnutia o boji proti rasizmu a xenofóbii s cieľom zaoberať sa problémom pretrvávajúcej diskriminácie Rómov a protirómskych nálad. Vo svojich vnútroštátnych stratégiách integrácie Rómov alebo v súbore integrovaných politických opatrení by mali prijať jednoznačné politické opatrenia na riešenie protirómskych nálad.

Zo zistení druhého prieskumu agentúry FRA týkajúceho sa menšín a diskriminácie v EÚ (EÚ – MIDIS II) vyplýva, že zamestnanosť je oblasťou, v ktorej diskriminácia Rómov vyvoláva reťazec iných zraniteľností – konkrétne v oblasti príjmu, vzdelania a podmienok bývania. Celé domácnosti, a nielen nezamestnaní, znášajú negatívne dôsledky nezamestnanosti. Rómske deti a ženy predstavujú obzvlášť zraniteľné skupiny, ktorým hrozí porušovanie ich práv.

Stanovisko FRA 4.3

EÚ by mala zvážiť zaradenie integrácie Rómov do kontextu navrhovaného európskeho piliera sociálnych práv. V pilieri by sa malo počítať s osobitnými ustanoveniami na riešenie rizika štrukturálnej diskriminácie, napríklad posilnením ustanovení týkajúcich sa rovnakého zaobchádzania na pracovisku a zabezpečením, aby marginalizované skupiny mohli účinne uplatňovať svoje práva.

Sledovanie pokroku v oblasti integrácie Rómov si vyžaduje spoľahlivé údaje tak o prijatých opatreniach, ako aj o procesoch a ich výsledkoch pre ľudí. Je potrebné urobiť viac na zaistenie dostupnosti spoľahlivého zberu údajov a riadneho monitorovania integrácie Rómov. Táto potreba sa potvrdzuje v osobitnej správe Európskeho dvora audítorov o politických iniciatívach EÚ a finančnej podpore EÚ na integráciu Rómov. Konštatuje sa v nej, že nedostatok komplexných a spoľahlivých údajov je stále problematický nielen v súvislosti s projektmi, ale

aj pre tvorbu politík na európskej a vnútroštátnej úrovni. Existujú však nástroje umožňujúce spoľahlivé monitorovanie a príslušné subjekty ich môžu využiť.

Stanovisko FRA 4.4

Členské štáty EÚ by mali v súlade s vnútroštátnymi právnymi rámcami, právnymi predpismi EÚ o ochrane osobných údajov a pri aktívnom a zmysluplnom zapojení rómskych komunit zhromažďovať anonymizované údaje roztriedené podľa etnickej príslušnosti, ktoré umožnia posúdenie vnútroštátnych stratégií integrácie Rómov a politík začleňovania Rómov. Eurostat by mohol v záujme dodržania odporúčaní Európskeho dvora audítorov zahrnúť príslušné otázky do rozsiahlych prieskumov, akými sú prieskum pracovnej sily a štatistika EÚ o príjmoch a životných podmienkach. Okrem toho by členské štáty mali vyvinúť nové alebo používať existujúce nástroje na monitorovanie vnútroštátnych stratégií integrácie Rómov s cieľom posúdiť dosah opatrení týkajúcich sa integrácie Rómov.

5. Azyl, víza, migrácia, hranice a integrácia

Vyššie 5 000 ľudí zomrelo v roku 2016 pri pokuse dostať sa do Európy cez more, hoci počet neregulárnych migrantov prepravujúcich sa po mori oproti roku 2015 klesol o vyše 60 % a v roku 2016 to predstavovalo celkovo približne 350 000 osôb. Boli navrhnuté rozsiahle zmeny európskeho azylového systému a zintenzívnilo sa úsilie o zlepšenie účinnosti politik návratu. Legálne spôsoby dosiahnutia bezpečnosti v Európe boli pre väčšinu utečencov naďalej iba ilúziou, keďže malý pokrok dosiahnutý v prijímaní osôb z humanitárnych dôvodov bol narušený novými obmedzeniami týkajúcimi sa zlúčenia rodiny, ktoré zaviedli niektoré členské štáty EÚ. Došlo k posilneniu systémov informačných technológií v záujme účinnejšieho boja proti neregulárnej migrácii a zlepšenie reakcie na hrozby závažnej trestnej činnosti. Integrácia značného počtu osôb, ktorým bola priznaná medzinárodná ochrana sa medzitým ukázala ako náročná úloha vrátane oblasti vzdelávania.

V roku 2016 inštitúcie a členské štáty EÚ vynaložili značné úsilie na rozvoj ďalších informačných systémov na účely riadenia migrácie a účely vnútornej bezpečnosti. Existujúce systémy boli upravené a navrhnuté boli nové systémy. V budúcnosti sa plánuje zaistenie „interoperability“ týchto systémov, čo umožní príslušným orgánom prístup k viacerým systémom súčasne. V pripravovanej publikácii agentúry FRA o interoperabilite informačných systémov EÚ sa budú riešiť súvisiace obavy v oblasti základných práv. V mnohých prípadoch nie je vplyv informačných systémov na základné práva bezprostredne viditeľný. Následky uchovávaní nesprávnych osobných údajov môžu mať vplyv na jednotlivca aj o niekoľko rokov neskôr – napríklad pri podávaní žiadosti o víza alebo povolenie na pobyt. Článok 8 (ochrana osobných údajov) Charty základných práv EÚ a najmä jeho zásada obmedzenia účelu (t. j. že údaje sa použijú len na účel, na ktorý boli získané) je najdôležitejšou normou pri vývoji technických riešení na zlepšenie interoperability medzi informačnými systémami. Preto by všetky kroky na zlepšenie existujúcich informačných systémov a na vytvorenie nových mali podliehať komplexnému posúdeniu vplyvu na základné práva.

Stanovisko FRA 5.1

EÚ a jej členské štáty by mali zabezpečiť, aby informačné systémy na riadenie migrácie boli navrhnuté tak, aby úradníci, ktorí spracúvajú údaje obsiahnuté v týchto systémoch, mali prístup len k údajom v súlade s ich pracovnými profilmi. Úradníci by mali mať prístup len k údajom, ktoré sú dôležité pre konkrétne úlohy, ktoré plnia v danej chvíli, a mali by si byť úplne vedomí toho, do akých databáz nahliaďajú. Keďže zmyslom interoperability je ľahšia prístupnosť k väčšiemu množstvu údajov vrátane biometrických údajov, členské štáty by mali vypracovať normy kvality a administratívne postupy na zabezpečenie presnosti údajov a obmedzenie rizika neoprávneného využívania údajov tretími stranami alebo krajinami. Navyše by mali zaviesť osobitné ochranné opatrenia s cieľom zaručiť, aby interoperabilita nevedla k nepriaznivým účinkom na práva zraniteľných osôb, napr. žiadateľov o medzinárodnú ochranu alebo detí, ani k diskriminačnému profilovaniu.

Podľa článku 6 Charty základných práv EÚ, ako aj sekundárneho práva EÚ v oblasti azylu a návratu sa od členských štátov vyžaduje, aby v každom jednotlivom prípade preskúmali možnosť menej prísnych opatrení predtým, než prikróčia k odňatiu slobody. Do konca roka 2016 mali všetky členské štáty EÚ vo svojich vnútroštátnych zákonoch zakotvené alternatívne možnosti k zaisteniu, aj keď v niektorých prípadoch len pre určité kategórie. Začlenenie alternatív k zaisteniu do vnútroštátnych právnych predpisov však samo osebe nie je zárukou, že sa uplatňujú. V praxi sa alternatívy naďalej využívajú len zriedkakedy.

Stanovisko FRA 5.2

Členské štáty EÚ by mali vyžadovať, aby zodpovedné orgány v každom jednotlivom prípade pred vydaním rozhodnutia o zaistení preskúmali, či je možné dosiahnuť oprávnený cieľ miernejšími donucovacími opatreniami. V opačnom prípade by orgány mali uviesť skutkové a právne dôvody.

Pre väčšinu utečencov boli legálne spôsoby dosiahnutia bezpečnosti naďalej len ilúziou. V roku 2016 došlo k určitému pokroku v oblasti presídľovania, ale tento bol vykompenzovaný krokom späť, pokiaľ ide o zlúčenie rodiny, keďže viaceré členské štáty EÚ zaviedli do svojich vnútroštátnych právnych predpisov obmedzenia. Akékoľvek opatrenie prijaté členským štátom, keď koná v rozsahu pôsobnosti práva EÚ, musí rešpektovať práva a zásady Charty základných práv EÚ, v ktorej je v článku 7 zakotvené právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života. V prípade utečencov a osôb, ktorým bola poskytnutá doplnková ochrana, možno všeobecne predpokladať, že neprekonateľné prekážky bránia ich rodinám žiť v domovskej krajine a že vytvorenie rodinného života v krajine tranzitu obvykle nie je riešením.

Stanovisko FRA 5.3

Členské štáty EÚ by mali zvážiť využitie kombinácie systémov týkajúcich sa utečencov a systémov regulárnej mobility, ktoré sú prijateľnejšie pre utečencov, s cieľom podporiť legálne cesty do EÚ. V tejto súvislosti by sa mali zdržať prijímania právnych predpisov, ktoré by mali viedli k sťažovaniu, bráneniu alebo výraznému oddalovaniu zlúčenia rodiny osôb, ktorým bola poskytnutá medzinárodná ochrana.

Na riešenie rôznych prístupov prijatých členskými štátmi by EÚ mala zvážiť reguláciu zlúčenia rodiny osôb, ktorým bola priznaná doplnková ochrana.

Uplatňovanie práva každého dieťaťa na vzdelanie pri neustálom pohybe rodín migrantov a utečencov v EÚ je hlavnou zodpovednosťou členských štátov EÚ. V článku 14 Charty základných práv EÚ a článku 28 Dohovoru OSN o právach dieťaťa sa zaručuje právo na vzdelanie každému dieťaťu vrátane detí migrantov a utečencov. Zaistenie požívania práva na vzdelanie pre všetky deti bude prínosom nielen pre ne, ale aj pre spoločnosti, v ktorých žijú. Týmto sa zdôrazňuje skutočnosť, že investície do ľudských práv sú dôležité a prínosné tak pre ekonomiku, ako aj spoločnosť. V roku 2016 sa ukázalo, že väčšina členských štátov poskytla deťom utečencov a migrantov jazykovú podporu a snažila sa ich integrovať do bežných tried, a umožniť tak ich socializáciu s inými deťmi a investovať do dlhodobej a udržateľnej sociálnej súdržnosti. Miera oddeleného a segregovaného školského vzdelávania však stále zostáva príliš vysoká.

Stanovisko FRA 5.4

Členské štáty by mali zabezpečiť deťom migrantov a utečencov účinnú jazykovú, sociálnu a psychologickú podporu na základe individuálneho posúdenia ich potrieb. Týmto spôsobom by ich pripravili na školskú dochádzku a úspešné integrovanie do vzdelávacích a miestnych komunít. Mali by byť zavedené politiky a opatrenia na zabránenie oddelenému školskému vzdelávaniu a segregácii a na podporenie prístupu detí migrantov a utečencov do bežných tried a všeobecnému systému vzdelávania.

Z dôkazov agentúry FRA vyplýva, že v roku 2016 väčšina členských štátov zvýšila úsilie o zaradenie detí migrantov a utečencov do vzdelávania a o podporu ich integrácie. V niekoľkých málo prípadoch však deti migrantov a utečencov stále školu nenavštevujú a niektoré miestne komunity a rodičia domácich detí reagujú negatívne alebo dokonca násilne proti tomu, aby tieto deti chodili do školy spolu s ostatnými deťmi. Prejavujú neznášanlivosť a nenávisť voči deťom a rodinám migrantov a utečencov, ktoré vedú k odopretiu práva týchto detí na vzdelanie, sú porušením právnych predpisov EÚ a vnútroštátnych právnych predpisov o boji proti diskriminácii a nenávisti. Vyriešením obáv rodičov sa môže podporiť integrácia a presadiť zapojenie migrantov a utečencov do miestnych komunít.

Stanovisko FRA 5.5

Členské štáty EÚ by mali adekvátne riešiť diskriminačné alebo násilné reakcie proti školskému vzdelávaniu detí migrantov a utečencov tak prostredníctvom presadzovania práva, ako aj podporovaním vzájomného porozumenia a sociálnej súdržnosti. Mali by uplatňovať pozitívne opatrenia na boj proti predsudkom a pomáhať odstraňovať neopodstatnené obavy. Orgány členských štátov by mali ďalej presadzovať právne predpisy a pravidlá proti diskriminácii a trestným činom motivovaným nenávisťou z akéhokoľvek dôvodu – vrátane etnického pôvodu, rasy a náboženstva – ktoré platia vo všetkých členských štátoch EÚ.

Zapojenie rodičov a rodín detí do školského života a podporovanie ich úsilia o zapojenie je najdôležitejšou súčasťou vzdelávania a procesu integrácie. Tretina členských štátov EÚ má zavedené opatrenia na podporu a povzbudenie rodičov a rodín detí migrantov a utečencov, a to pomocou ich zapájania do vzdelávacieho procesu prostredníctvom informačnej, mediačnej a jazykovej podpory. Takéto opatrenia môžu zlepšiť školské výsledky detí, ich integráciu a integráciu ich rodín do vzdelávania a miestnych komunít a podporovať lepšie vzťahy v komunite. Európska sieť pre integráciu, ktorej status bol aktualizovaný na základe akčného plánu Európskej komisie pre integráciu štátnych príslušníkov tretích krajín, prezentovaného v júni 2016, je zodpovedajúcim rámcom a priestorom na výmenu najlepších postupov a riešení, ktoré môžu pomôcť členským štátom splniť povinnosti v oblasti ľudských práv, ako aj úspešne investovať do súdržnejších a inkluzívnejších spoločností.

Stanovisko FRA 5.6

Členské štáty EÚ by si mali vymieňať osvedčené postupy a skúsenosti v oblasti integrácie prostredníctvom vzdelávania, podporovaním zapojenia rodičov a rodín detí do školského života, a tým umožniť, aby sa právo na vzdelanie stalo skutočnosťou pre všetky deti.

6. Informačná spoločnosť, súkromie a ochrana osobných údajov

Teroristické útoky v Bruseli, Nice a Berlíne počas roka ďalej zintenzívnili debaty o spôsoboch účinného boja proti terorizmu v súlade s právnymi normami. V tomto ohľade sa podniklo niekoľko krokov tak na úrovni EÚ, ako aj na úrovni členských štátov. Zahŕňali vnútroštátne reformy opatrení v oblasti dohľadu, konzultácie o šifrovaní a prijatie smernice o záznamoch o cestujúcich (PNR). Prijatie všeobecného nariadenia o ochrane údajov (GDPR) a smernice o ochrane údajov pre oblasť polície a trestného súdництва (policajnej smernice) medzitým predstavovalo veľmi dôležitý krok k modernizovanému a účinnejšiemu systému ochrany údajov. EÚ v roku 2016 nenavrhol revidovaný právny predpis v reakcii na predchádzajúce zrušenie platnosti smernice o uchovávaní údajov Súdnym dvorom Európskej únie (SDEÚ), ale SDEÚ v novej judikatúre bližšie objasnil, ako možno pri uchovávaní údajov dodržiavať požiadavky v oblasti základných práv.

Z dôkazov agentúry FRA, ktoré vychádzajú z výskumu o ochrane základných práv v kontexte rozsiahleho sledovania, vykonávaného na žiadosť Európskeho parlamentu, vyplýva, že mnohé členské štáty EÚ v priebehu roka reformovali svoje právne rámce týkajúce sa spravodajských informácií. Tieto zmeny prebiehajúce uprostred vlny teroristických útokov posilnili právomoci a technologické kapacity príslušných orgánov a môžu zvýšiť ich rušivé právomoci, čo by mohlo mať vplyv na základné práva na ochranu súkromia a osobných údajov. Súdny dvor Európskej únie a Európsky súd pre ľudské práva poskytujú základné usmernenie, ako najlepšie chrániť tieto práva. Právne záruky zahŕňajú hmotnoprávne a procesné záruky nevyhnutnosti a primeranosti opatrenia, nezávislý dohľad a záruku účinných mechanizmov nápravy, ako aj pravidlá o poskytovaní dôkazov o tom, či je jednotlivec podrobený sledovaniu. Rozsiahle konzultácie pomáhajú zabezpečiť, aby reformy právnych predpisov v oblasti spravodajských informácií priniesli efektívnejšie zákonné fungovanie služieb a zaistili podporu občanov.

Stanovisko FRA 6.1

Členské štáty EÚ by pri zavádzaní reforiem do svojich právnych predpisov o sledovaní mali uskutočniť rozsiahle verejné konzultácie s celým radom zainteresovaných strán, zabezpečiť transparentnosť legislatívneho procesu a začleniť príslušné medzinárodné a európske normy a záruky.

Pravdepodobne najdostupnejšou technikou na zlepšenie ochrany súkromia je šifrovanie. Je to uznávaná metóda na zaistenie bezpečného spracovania údajov podľa všeobecného nariadenia o ochrane údajov (GDPR), ako aj smernice o súkromí a elektronických komunikáciách. Ochrana, ktorú poskytuje, sa však používa aj na nezákonné a kriminálne účely. Šírenie služieb poskytujúcich šifrovanie bez medzifáz (tzv. end-to-end encryption) ešte viac zvyšuje napätie medzi zabezpečením súkromia a bojom proti trestnej činnosti, keďže orgánom presadzovania práva už svojou podstatou bráni v prístupe alebo sťažujú prístup k šifrovaným údajom. Na prekonanie tohto problému začali niektoré štáty zvažovať prijatie (alebo už aj prijali) právnych predpisov, ktoré ukladajú poskytovateľom služieb, aby mali zabudované tzv. zadné dvierka pre šifrované údaje, ktoré na požiadanie umožnia orgánom presadzovania práva alebo tajným službám prístup k akýmkoľvek šifrovaným údajom. Ako však mnohí poznamenali, takéto zabudované zadné dvierka môžu viesť k všeobecnému oslabeniu šifrovania, keďže ich môže objaviť a zneužiť ktokoľvek s dostatočnými technickými odbornými znalosťami. Takéto odhalenie by mohlo byť v rozpore s tým, čo si ochrana údajov vyžaduje a mohlo by bez rozdielu ovplyvniť bezpečnosť komunikácií a uchovávaných údajov štátov, podnikov aj jednotlivcov.

Stanovisko FRA 6.2

Členské štáty by mali zabezpečiť, aby opatrenia na prekonanie problémov so šifrovaním boli primerané oprávnenému cieľu boja proti trestnej činnosti a neodôvodnene nezasahovali do práva na súkromný život a práva na ochranu osobných údajov.

Všeobecným nariadením o ochrane údajov, ktoré sa bude uplatňovať od roku 2018, sa stanovujú zlepšené normy na dosiahnutie účinnej a primeranej ochrany osobných údajov. Orgány pre ochranu údajov budú plniť ešte významnejšiu úlohu v ochrane práva na ochranu údajov. Každý nový právny akt v oblasti ochrany osobných údajov bude musieť rešpektovať zlepšené normy stanovené v tomto nariadení. Napríklad v roku 2016 EÚ prijala rozhodnutie o primeranosti na účel medzinárodného prenosu údajov: štít na ochranu osobných údajov medzi EÚ a USA. V tomto rozhodnutí sa výslovne uvádza, že Európska komisia bude pravidelne posudzovať, či sú stále zaručené podmienky primeranosti. Ak by takéto posúdenie nebolo jednoznačné po nadobudnutí účinnosti všeobecného nariadenia o ochrane údajov, v rozhodnutí sa uvádza, že Komisia môže prijať vykonávací akt, ktorým pozastaví tento štít na ochranu osobných údajov. Okrem toho EÚ v roku 2016 prijala svoj prvý právny predpis o kybernetickej bezpečnosti – smernicu o kybernetickej bezpečnosti – a začiatkom roka 2017 Komisia v súvislosti so stratégiou digitálneho jednotného trhu navrhla nariadenie o súkromí a elektronických komunikáciách, ktorým sa má nahradiť smernica o súkromí a elektronických komunikáciách.

Stanovisko FRA 6.3

Členské štáty by mali transponovať smernicu o kybernetickej bezpečnosti do svojich vnútroštátnych právnych rámcov tak, aby sa zohľadnil článok 8 Charty základných práv EÚ, a zásady stanovené vo všeobecnom nariadení o ochrane údajov. Členské štáty a spoločnosti by tiež mali konať v súlade s týmito normami pri spracovávaní alebo prenose osobných údajov na základe štítu na ochranu osobných údajov medzi EÚ a USA.

Kým v roku 2014 bol vývoj zameraný na otázku, či sa údaje majú alebo nemajú uchovávať, v roku 2015 už bolo jasné, že členské štáty považujú uchovávanie údajov za efektívne opatrenie na zabezpečenie ochrany národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti

a na boj proti závažnej trestnej činnosti. V roku 2016 sa v tejto otázke dosiahol mierny pokrok: hoci v reakcii na zrušenie platnosti smernice o uchovávaní údajov pred dvoma rokmi EÚ nenavrhol žiadne revidované právne predpisy, SDEÚ vypracoval svoju judikatúru týkajúcu sa záruk v oblasti základných práv, ktorá má zásadný význam z hľadiska zákonnosti uchovávaní údajov poskytovateľmi telekomunikačných služieb.

Stanovisko FRA 6.4

Členské štáty EÚ by mali vo svojich vnútroštátnych rámcoch pre uchovávanie údajov zabrániť všeobecnému a nediferencovanému uchovávaniu údajov poskytovateľmi telekomunikačných služieb. Vnútroštátne právo by malo zahŕňať prísne kontroly primeranosti, ako aj vhodné procesné záruky, aby sa účinne zaručilo právo na súkromie a právo na ochranu osobných údajov.

Výbor Európskeho parlamentu pre občianske slobody, spravodlivosť a vnútorné veci v apríli 2013 zamietol návrh smernice EÚ o záznamoch o cestujúcich (PNR) pre obavy týkajúce sa primeranosti a nevyhnutnosti a pre nedostatok záruk ochrany údajov a transparentnosti voči cestujúcim. Zdôraznením potreby boja proti terorizmu a závažnej trestnej činnosti zákonodarcovia EÚ dospeli v roku 2016 k dohode o revidovanej smernici EÚ o PNR a schválili jej znenie. Členské štáty musia smernicu transponovať do vnútroštátnych právnych predpisov do mája 2018. Prijaté znenie obsahuje zlepšené záruky, ktoré sú v súlade s odporúčaniami agentúry FRA v jej stanovisku k systému zhromažďovania údajov PNR v EÚ z roku 2011. Zahŕňajú zvýšené požiadavky, dostupnosť a primeranosť, ako aj ďalšie záruky ochrany údajov. Toto sú však aspekty ochrany základných práv, na ktoré sa smernica nevzťahuje.

Stanovisko FRA 6.5

Členské štáty EÚ by mali zlepšiť záruky ochrany údajov s cieľom zaistiť zavedenie najprísnejších noriem v oblasti základných práv. Platí to aj pre transpozíciu smernice EÚ o záznamoch o cestujúcich (PNR). Na základe najnovšej judikatúry SDEÚ by sa záruky mali týkať najmä odôvodnenia uchovávaní údajov zo záznamov o cestujúcich, účinné prostriedky nápravy a nezávislý dohľad.

7. Práva dieťaťa

Takmer 27 % detí v EÚ je ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením. Hoci to predstavuje mierne zlepšenie v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi, splnenie cieľov stratégie Európa 2020 je stále v nedohľadne. Významnú úlohu pri riešení chudoby detí by mohol zohrať nový európsky pilier sociálnych práv. Od prijatia smernice o procesných zárukách pre deti, ktoré sú podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní, sa očakáva zlepšenie súdnych systémov pre mladistvých a poskytnutie ďalších záruk pre deti, ktoré sa dostali do konfliktu so zákonom. Medzitým do Európy v roku 2016 naďalej prichádzali tisícky migrujúcich detí a detí, ktoré žiadali o azyl, a to samé alebo so svojimi rodinami. Napriek úsiliu členských štátov EÚ bolo poskytovanie starostlivosti a zaistovanie ochrany týmto deťom naďalej veľkým problémom. Pretrvávali nedostatky v oblasti podmienok prijímania, procesné záruky sa neuplatňovali dôsledne, pestúnska starostlivosť zohrávala len obmedzenú úlohu a systémy opatrovníctva boli často nedostatočné. Tieto skutočnosti poukázali na to, že je dôležité nahradiť akčný plán EÚ týkajúci sa detí bez sprievodu, ktorého platnosť sa skončila, novým plánom pre migrujúce deti.

Takmer 27 % detí v EÚ žije v ohrození chudobou alebo sociálnym vylúčením, čo predstavuje stále vysoký podiel. Ide o priemer EÚ, pričom podiel je v určitých členských štátoch a v niektorých skupinách, ako sú rómske deti alebo deti s migrantským pôvodom ešte vyšší. Splnenie cieľa stratégie Európa 2020 v oblasti zníženia chudoby je tak stále v nedohľadne. Podľa článku 24 Charty základných práv EÚ sa vyžaduje, aby „deti mali právo na takú ochranu a starostlivosť, ktorá je potrebná pre ich blaho“. Napriek tomu inštitúcie a členské štáty EÚ kladú v európskom semestri na chudobu detí a sociálne vylúčenie len malý dôraz. EÚ podnikla viacero iniciatív, ktoré by mohli posilniť právne predpisy, politické a finančné opatrenia členských štátov vrátane odporúčania Európskej komisie z roku 2013 „Investovať do detí: východisko z bludného kruhu znevýhodnenia“, programu na podporu štrukturálnych reforiem na obdobie rokov 2017 až 2020 a prijatia európskeho piliera sociálnych práv zameraného na deti.

Stanovisko FRA 7.1

EÚ by v európskom semestri, ako aj v pripravovaných iniciatívach, akou je európsky pilier sociálnych práv, mala klásť väčší dôraz na komplexné riešenie chudoby detí a sociálneho vylúčenia, a tak lepšie využívať odporúčania Európskej komisie z roku 2013. V rámci európskeho semestra by to mohlo zahŕňať zameranie pozornosti na tie členské štáty EÚ, v ktorých je miera chudoby detí stále vysoká a za posledné roky sa nezmenila.

Členské štáty EÚ by s podporou Európskej komisie mohli analyzovať a ak je to vhodné, zopakovať faktory úspechu v oblasti právnych predpisov a hospodárskych a sociálnych politik tých členských štátov, ktorým sa v posledných rokoch podarilo zlepšiť situáciu detí a ich rodín.

Smernica o procesných zárukách pre deti, ktoré sú podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní, je dôležitým míľnikom vo veľmi dôležitej a často kontroverznej oblasti spravodlivosti. V existujúcom výskume, ako aj v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP) a vnútroštátnych súdov sa zdôrazňuje potreba osobitných ochranných opatrení pre deti, ktoré sa dostali do konfliktu so zákonom. Z výskumu agentúry FRA o deťoch a justícii vyplýva, že právny rámec na ochranu detí obvykle existuje, ale praktické vykonávanie týchto právnych predpisov je stále zložité, najmä pre nedostatok praktických nástrojov, usmernení alebo odbornej prípravy odborníkov.

Stanovisko FRA 7.2

Členské štáty EÚ by mali vykonať vnútroštátny prieskum, aby identifikovali existujúce postupy a prekážky, nedostatky alebo slabé miesta vo svojich príslušných justičných systémoch pre mladistvých. Na základe tohto vnútroštátneho prieskumu by sa mal zostaviť akčný plán, ktorý stanoví politické opatrenia a požadované zdroje na vykonávanie smernice o procesných zárukách pre deti, ktoré sú podozrivé alebo obvinené v trestnom konaní, v plnom rozsahu. Mohlo by to zahŕňať odbornú prípravu subjektov súdnictva alebo vypracovanie praktických usmernení na jednotlivé posúdenia a na informovanie detí spôsobom primeraným ich veku.

Deti migrantov a žiadateľov o azyl prichádzali do Európy aj v roku 2016, a to samy alebo spolu so svojimi rodinami. Z dôkazov, ktoré agentúra FRA zhromaždila, vyplýva, že napriek úsiliu členských štátov v systémoch prijímania detí bez sprievodu existujú slabé stránky, napr. nedostatok špecializovaných zariadení a preplnené alebo nevhodné zariadenia prvého prijatia a tranzitu. Zverenie detí bez sprievodu do pestúnskej starostlivosti ešte nie je veľmi využívanou možnosťou. Dôkazy naznačujú, že poskytnutie primeraných podmienok prijímania je veľmi dôležité na zabránenie obchodovaniu s deťmi a vykorisťovaniu alebo zabráneniu toho, aby sa mohli stratili. Európska komisia predložila viacero návrhov na reformovanie spoločného európskeho azylového systému, zatiaľ čo akčný plán týkajúci sa maloletých bez sprievodu na obdobie rokov 2011 až 2014 ešte nebol obnovený.

Stanovisko FRA 7.3

EÚ by mala vypracovať akčný plán EÚ týkajúci sa migrujúcich detí vrátane detí bez sprievodu a stanoviť jasné politické priority a opatrenia na doplnenie iniciatív členských štátov EÚ.

Členské štáty EÚ by mali posilniť svoje systémy ochrany detí uplatnením vnútroštátnych noriem týkajúcich sa alternatívnej starostlivosti o deti žiadajúce o azyl a detí, ktoré sú prisťahovalcami, so zameraním na kvalitu starostlivosti. Malo by to zahŕňať aj zverenie detí bez sprievodu do pestúnskej starostlivosti, ako sa stanovuje v smernici o podmienkach prijímania. Členské štáty by navyše mali prideliť dostatok zdrojov komunálnym službám, ktoré poskytujú podporu deťom bez sprievodu.

Vymenovanie opatrovníka pre každé dieťa bez sprievodu je stále problémom, ako to vyplýva z dôkazov, ktoré zhromaždila agentúra FRA. Hlavné problémy sa týkajú zdĺhavých postupov vymenovania a lehôt, ťažkostí pri získavaní kvalifikovaných opatrovníkov, vysokého počtu detí pridelených každému opatrovníkovi a nedostatku nezávislosti a záruk nestrannosti opatrovníckych inštitúcií v niektorých členských štátoch EÚ. Návrh Európskej komisie na revíziu smernice o podmienkach prijímania obsahuje zlepšenia v opatrovníckych systémoch pre deti bez sprievodu. V návrhu sa požaduje vymenovanie opatrovníkov, ktorí sú zodpovední za zabezpečenie záujmov dieťaťa vo všetkých aspektoch detského života, nie iba za ich právne zastupovanie. Oproti tomu v návrhoch na revíziu dublinského nariadenia a smernice o konaní o azyle sa požaduje len vymenovanie „právneho zástupcu“ a nie „opatrovníka“.

Stanovisko FRA 7.4

Zákonodarca EÚ by mal predložiť ucelenú koncepciu opatrovníckych systémov s jasnou úlohou ochrany záujmov detí bez sprievodu vo všetkých aspektoch ich života.

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby systémy ochrany detí a opatrovnícke orgány mali posilnenú úlohu v konaniach o azyle a migrácii, ktoré sa týkajú detí. Členské štáty by mali vyvinúť alebo posilniť svoje opatrovnícke systémy a prideliť potrebné zdroje. Mali by zabezpečiť urýchlené vymenovanie dostatočného počtu kvalifikovaných a nezávislých poručníkov pre všetky deti bez sprievodu. Napokon by na podporu tohto procesu mohli zvážiť slubné postupy a existujúci výskum a príručky, akou je spoločná príručka Európskej komisie a agentúry FRA s názvom Opatrovníctvo pre deti bez rodičovskej starostlivosti.

8. Prístup k spravodlivosti vrátane práv obetí trestného činu

EÚ a iné medzinárodné subjekty sa počas celého roka zaoberali rôznymi problémami v oblastiach právneho štátu a justície. Niekoľko členských štátov EÚ posilnilo práva osôb podozrivých alebo obvinených z trestnej činnosti s cieľom transponovať príslušné sekundárne právo EÚ a EÚ prijala nové smernice, ktorými sa zavádzajú ďalšie záruky. Mnohé členské štáty podnikli tiež kroky na zlepšenie praktického uplatňovania smernice o právach obetí s cieľom dosiahnuť účinnú zmenu pre obeť trestnej činnosti vrátane podporných služieb. Posledné tri členské štáty EÚ – Bulharsko, Česká republika a Lotyšsko – v roku 2016 podpísali Istanbulský dohovor, čím sa zdôrazňuje skutočnosť, že všetky členské štáty akceptujú dohovor ako dohovor, ktorým sa vymedzujú európske normy ochrany ľudských práv v oblasti násilia páchaného na ženách a domáceho násilia. Dohovor medzitým naďalej inšpiroval rozmanité legislatívne iniciatívy na úrovni členských štátov.

EÚ a iné medzinárodné subjekty v roku 2016 sa naďalej zaoberali pretrvávajúcimi problémami v oblasti spravodlivosti a najmä právneho štátu. Právny štát je súčasťou a nevyhnutným predpokladom ochrany všetkých hodnôt uvedených v článku 2 Zmluvy o Európskej únii (ZEÚ). Vývoj, ktorý v Poľsku ovplyvnil právny štát a základné práva, prvýkrát primäl Európsku komisiu, aby posúdila situáciu v členskom štáte na základe svojho rámca právneho štátu. Výsledkom bolo formálne stanovisko, po ktorom nasledovali odporúčania, ako by krajina mala riešiť zaznamenané obavy v súvislosti s právnym štátom. Keď poľská vláda tieto odporúčania odmietla, Európska komisia vydala doplňujúce odporúčania, v ktorých zohľadnila najnovší vývoj v Poľsku.

Stanovisko FRA 8.1

Je potrebné, aby všetky príslušné subjekty na vnútroštátnej úrovni vrátane vlád, parlamentov a súdnicva zvýšili úsilie zamerané na zachovanie a posilnenie právneho štátu. Oni všetci zodpovedajú za riešenie obáv týkajúcich sa právneho štátu a zohrávajú významnú rolu pri zabránení akémukolvek narušeniu právneho štátu. EÚ a medzinárodné subjekty sa vyzývajú, aby zosilnili svoje úsilie a vypracovali objektívne porovnateľné kritériá (ako ukazovatele) a kontextové posúdenia. Poľsko by malo zvážiť rady európskych a medzinárodných mechanizmov na monitorovanie ľudských práv vrátane odporúčaní Komisie vydaných ako súčasť jej postupu týkajúceho sa rámca právneho štátu.

Mnohé členské štáty naďalej navrhovali zmeny právnych predpisov s cieľom splniť požiadavky smernice 2010/64/EÚ o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní a smernice 2012/13/EÚ o práve na informácie v trestnom konaní po uplynutí lehôt na transponovanie týchto smerníc. Členské štáty prijali aj nové zákony na transponovanie smernice 2013/48/EÚ o práve na prístup k obhajcovi. Z dôkazov FRA z roku 2016 však vyplýva, že členské štáty EÚ stále čaká veľa práce v súvislosti s týmito smernicami, najmä pri prijímaní politických opatrení, napr. konkrétne usmernenia a odborná príprava v oblasti ochrany práv podozrivých a obvinených osôb. Nevyužitý ostáva aj potenciál výmeny poznatkov, osvedčených postupov a skúseností súvisiacich s týmito tromi smernicami. Takéto výmeny by mohli prispieť k budovaniu systému spravodlivosti EÚ, ktorý by fungoval v synerгии a rešpektoval by základné práva.

Stanovisko FRA 8.2

Členské štáty EÚ by sa v úzkej spolupráci s Európskou komisiou a inými orgánmi EÚ mali naďalej snažiť zabezpečiť, aby procesné práva v trestnom konaní boli náležite premietnuté do vnútroštátnych právnych poriadkov a účinne vykonávané v celej EÚ. Takéto opatrenia by mohli obsahovať poskytovanie cielených a praktických usmernení a odbornej prípravy subjektov trestného súdnicva, ako aj viac možností komunikácie medzi týmito subjektmi.

V roku 2016 sa viaceré členské štáty EÚ zamerali na plnenie povinností, ktoré im ukladá smernica o právach obetí, napr. oslovenie väčšieho počtu obetí a posilnenie kapacity a financovania služieb na podporu obetí vrátane špecializovaných služieb pre obzvlášť zraniteľné obeť, akými sú deti. Pozoruhodný pozitívnym trendom bolo, že viac ako štvrtina členských štátov zvýšila finančné prostriedky na služby na podporu obetí, čo viedlo k rozšíreniu a zlepšeniu služieb. Napriek pokroku, vo viacerých členských štátoch EÚ existuje stále zjavný rozdiel: chýbajú všeobecné služby na podporu obetí, a to v tom zmysle, že nie všetky obeť trestnej činnosti v EÚ majú prístup k podpore, ktorá môže byť nevyhnutná na uplatnenie ich práv.

Stanovisko FRA 8.3

Členské štáty by mali riešiť nedostatky v poskytovaní všeobecných služieb na podporu obetí. Dôležité je umožniť obetiam trestnej činnosti účinne uplatňovať svoje práva v súlade s minimálnymi normami stanovenými v smernici o právach obetí. Malo by to zahŕňať posilnenie kapacity a financovania komplexných služieb na podporu obetí, ku ktorým majú bezplatný prístup všetky obeť trestnej činnosti. V súlade so smernicou by členské štáty EÚ mali tiež posilniť špecializované služby pre zraniteľné obeť, akými sú deti a obeť trestných činov z nenávisťi.

V roku 2016 podpísali posledné tri členské štáty EÚ (Bulharsko, Česká republika a Lotyšsko) Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilíu na ženách a domácejmu násilíu a o boji proti nemu

(Istanbulský dohovor). Medzičasom v inom členskom štáte (Poľsku) boli urobené vyhlásenia o možnom odvolaní svojich záväzkov vyplývajúcich z dohovoru. Pokiaľ ide o určovanie európskych noriem pre ochranu žien pred násilím, Istanbulský dohovor predstavuje najdôležitejší referenčný materiál. Najmä článok 52 o mimoriadnych opatreniach ukladá povinnosť zabezpečiť, aby príslušné orgány mali právomoc nariadiť páchateľovi domáceho násilia opustiť priestory, ktoré obeť obýva. Je to v súlade so smernicou o právach obetí, ktorou sa od členských štátov EÚ vyžaduje, aby zabezpečili ochranu obetí pred opakovanou viktimizáciou. K dnešnému dňu však len asi polovica členských štátov EÚ uzákonila právne predpisy, ktorými sa táto možnosť vykonáva v súlade s Istanbulským dohovorom. Navyše v členských štátoch, ktoré príslušné právne predpisy majú, neprebíha posudzovanie ich účinnosti.

Stanovisko FRA 8.4

Všetky členské štáty EÚ by mali zvážiť ratifikáciu Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilíu na ženách a domácejmu násilíu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor) a jeho vykonávanie. V súlade s článkom 52 Istanbulského dohovoru a s cieľom zabezpečiť okamžitú a spoľahlivú ochranu obetiam domáceho násilia pred opakovanou viktimizáciou by členské štáty EÚ mali prijať a účinne vykonávať právne ustanovenia, ktoré umožňujú polícii nariadiť páchateľovi domáceho násilia opustiť obydľie obeť a zdržiavať sa v bezpečnej vzdialenosti od obeť. Členské štáty EÚ, ktoré takéto právne predpisy majú, by mali skúmať ich skutočnú účinnosť v praxi.

9. Vývoj v uplatňovaní Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím

Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (CRPD), ktorý Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov prijalo pred desiatimi rokmi, naďalej podnecuje k významným právnym a politickým zmenám v EÚ a jej členských štátoch. Zatiaľ čo sa pozornosť postupne presúva z prvej vlny reforiem súvisiacich s CRPD na konsolidáciu dosiahnutého pokroku, pri identifikovaní pretrvávajúcich nedostatkov vo vykonávaní rastie význam odporúčaní pochádzajúcich z mechanizmov pre revízie a sťažnosti na medzinárodnej, európskej a vnútroštátnej úrovni. Monitorovacie rámce ustanovené podľa článku 33 ods. 2 dohovoru môžu byť najdôležitejšími nástrojmi na povzbudenie k ďalším krokom nadväzujúcim na tieto odporúčania, najmä tých, ktoré pramenia z revízií výboru CRPD, avšak na účinné plnenie svojich úloh si vyžadujú nezávislosť, zdroje a pevné právne základy.

Po preskúmaní pokroku EÚ vo vykonávaní Dohovoru Organizácie Spojených národov o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len „CRPD“) v roku 2015 inštitúcie EÚ prijali celý rad legislatívnych a politických opatrení s cieľom splniť niektoré odporúčania Výboru pre práva osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len „výbor CRPD“), v ktorých sa zdôrazňuje záväzok Únie plniť povinnosti podľa tohto dohovoru. V rozsiahlych odporúčaní výboru, ktoré sú relevantné pre všetky inštitúcie, agentúry a orgány EÚ, sa stanovuje podrobný plán právnych a politických opatrení v celej sfére kompetencií EÚ.

Stanovisko FRA 9.1

EÚ by mala byť pozitívnym príkladom a zabezpečiť urýchlenú realizáciu odporúčaní výboru CRPD s cieľom ďalej vykonávať dohovor v plnom rozsahu. Bude si to vyžadovať úzku spoluprácu medzi inštitúciami, orgánmi a agentúrami EÚ, ako aj s členskými štátmi a organizáciami osôb so zdravotným postihnutím, koordinovanú Európskou komisiou ako koordinačným strediskom pre vykonávanie CRPD. Formy tejto spolupráce by mali byť stanovené v priezbovej stratégii vykonávania CRPD podľa odporúčania výboru CRPD.

Opatrenia na vykonávanie CRPD pomohli v roku 2016 iniciovať rozsiahle právne a politické reformy v celej EÚ, od možnosti prístupu k inkluzívnemu vzdelávaniu, cez politickú účasť až po nezávislý život. Napriek tomu do niektorých iniciatív na úrovni EÚ

a členských štátov nie je v plnom rozsahu začlenený prístup k zdravotnému postihnutiu založený na ľudských právach, ktorý CRPD vyžaduje, alebo iniciatívam chýba jasné vykonávacie usmernenie požadované na dosiahnutie účinnosti.

Stanovisko FRA 9.2

EÚ a jej členské štáty by mali zintenzívniť úsilie o zakotvenie noriem CRPD do svojich právnych a politických rámcov s cieľom zabezpečiť, aby sa prístup k zdravotnému postihnutiu založený na ľudských právach, ako je stanovené v CRPD, v plnom rozsahu premietol do práva a tvorby politik. Jeho súčasťou by mohlo byť komplexné preskúmanie súladu právnych predpisov s CRPD. Usmernenie k vykonávaniu by malo obsahovať jasné ciele a časové rámce s identifikovaním subjektov zodpovedných za reformy.

Projekty európskych štrukturálnych a investičných fondov EÚ (ESIF) schválené v roku 2016 ukazujú, že iniciatívy na vykonávanie CRPD v členských štátoch EÚ môžu v mnohých oblastiach využívať finančnú podporu ESIF. *Ex-ante* kondicionality – podmienky, ktoré musia byť splnené skôr, ako bude možné čerpať financie – môžu pomôcť zabezpečiť, aby tieto fondy prispeli k podpore vykonávania CRPD. Keďže sa projekty financované z ESIF začínajú realizovať, monitorovacie výbory na vnútroštátnej úrovni budú zohrávať čoraz dôležitejšiu úlohu pri zabezpečovaní, aby fondy splňali požiadavky CRPD.

Stanovisko FRA 9.3

EÚ a jej členské štáty by mali podniknúť urýchlené kroky na zabezpečenie dôsledného uplatňovania ex-ante kondicionalít v súvislosti s právmi osôb so zdravotným postihnutím s cieľom maximálne využiť potenciál ESIF na podporu vykonávania CRPD. Na umožnenie účinného monitorovania fondov a ich výsledkov by EÚ a jej členské štáty mali prijať aj opatrenia na zabezpečenie vhodného a primeraného zberu údajov o spôsobe využívania ESIF.

Dôkazy, ktoré zhromaždila agentúra FRA v roku 2016, poukazujú na to, že súdne a mimosúdne mechanizmy na podávanie sťažností môžu zohrávať dôležitú úlohu pri identifikovaní rozdielov vo vykonávaní CRPD a objasňovaní rozsahu pôsobnosti požiadaviek dohovoru. Niekoľko prípadov týkajúcich sa nediskriminácie v zamestnaní slúži na zdôraznenie komplementárnosti a vzájomného významu noriem na úrovni OSN, EÚ a na vnútroštátnej úrovni.

Stanovisko FRA 9.4

EÚ a jej členské štáty by mali podniknúť kroky na zvýšenie informovanosti o CRPD medzi príslušnými súdnymi a mimosúdnymi mechanizmami na podávanie sťažností s cieľom ďalej zlepšiť ich dôležitú úlohu pri zabezpečení vykonávania CRPD. Mohlo by to zahŕňať vývoj modulov odbornej prípravy a stanovenie spôsobov výmeny vnútroštátnych skúseností a postupov.

Do konca roka 2016 neratifikovalo CRPD len Írsko, hoci sa už zaviedli hlavné reformy otvárajúce cestu k ratifikácii. Navyše Opčný protokol k CRPD, ktorý umožňuje jednotlivcom podávať sťažnosti výboru CRPD a výboru iniciovať dôverné vyšetrenie po prijatí „hodnoverných informácií nasvedčujúcich tomu, že zmluvná strana hrubo alebo systematicky porušuje“ dohovor (článok 6), neratifikovalo päť členských štátov ani EÚ.

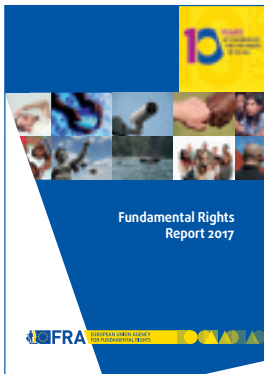
Stanovisko FRA 9.5

Členské štáty EÚ, ktoré sa ešte nestali zmluvnou stranou CRPD a/alebo jeho opčného protokolu, by mali zvážiť vykonanie nevyhnutných krokov na zabezpečenie ich ratifikácie čo najskôr, aby sa dosiahla úplná a celoeurópska ratifikácia týchto nástrojov. EÚ by mala tiež zvážiť podniknutie urýchlených krokov na prijatie opčného protokolu.

Štyri z 27 členských štátov EÚ, ktoré ratifikovali CRPD, do konca roka 2016, nezaviedli ani nenavrhlí rámce na podporu, ochranu a monitorovanie vykonávania tohto dohovoru, ako sa vyžaduje podľa článku 33 ods. 2 dohovoru. Navyše z dôkazov agentúry FRA vyplýva, že účinné fungovanie niektorých existujúcich rámcov narušajú nedostatočné zdroje, absencia pevného právneho základu a nezabezpečenie systematickej účasti osôb so zdravotným postihnutím, ako aj nedostatočná nezávislosť v súlade s parížskymi zásadami týkajúcimi sa fungovania vnútroštátnych inštitúcií na ochranu a podporu ľudských práv.

Stanovisko FRA 9.6

EÚ a jej členské štáty by mali zvážiť pridelenie dostatočných a stabilných finančných a ľudských zdrojov pre monitorovacie rámce zavedené podľa článku 33 ods. 2 CRPD. Umožnilo by im to efektívne vykonávať svoje funkcie a zabezpečiť účinné monitorovanie vykonávania CRPD. Ako je uvedené v právnom stanovisku agentúry FRA z roku 2016, Stanovisku týkajúcom sa požiadaviek podľa článku 33 ods. 2 CRPD v kontexte EÚ, mali by tiež zvážiť zaručenie udržateľnosti a nezávislosti monitorovacích rámcov tým, že zabezpečia prínos k ich práci z pevného právneho základu a v ich zložení a prevádzkovaní zohľadnia parížske zásady týkajúce sa fungovania vnútroštátnych inštitúcií na ochranu a podporu ľudských práv.

Na úrovni EÚ, ako aj na vnútroštátnych úrovniach sa v roku 2016 vyvíjalo rozmanité úsilie v záujme toho, aby sa posilnila ochrana základných práv; objavili sa však aj iné opatrenia, ktoré mohli takúto ochranu ohroziť. V publikácii agentúry FRA s názvom *Správa o základných právach v roku 2017* sa rekapituluje hlavný vývoj v EÚ v období od januára do decembra 2016 a uvádzajú sa stanoviská agentúry k nemu. Poukazuje sa v nej na dosiahnuté úspechy i oblasti, ktoré naďalej vyvolávajú obavy, a poskytuje sa prehľad hlavných tém, ktoré vytvárajú diskusie o základných právach v celej EÚ.

V oddiele Zameranie na tento rok sa bilancuje 10-ročný vývoj v oblasti základných práv v EÚ. Vo zvyšných kapitolách sa pozornosť venuje Charte základných práv EÚ a jej uplatňovaniu členskými štátmi, ako aj rovnosti a nediskriminácii, rasizmu, xenofóbii a súvisiacej neznášanlivosti, integrácii Rómov, azylu a migrácii, informačnej spoločnosti, ochrane súkromia a osobných údajov, právam dieťaťa, prístupu k spravodlivosti a pokroku v uplatňovaní dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.

Ďalšie informácie:

Úplná publikácia agentúry FRA *Správa o základných právach 2017 (Fundamental Rights Report 2017)* sa nachádza na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/fundamental-rights-report-2017>

Pozri tiež súvisiace publikácie agentúry FRA:

- FRA (2017), *Správa o základných právach 2017 – stanoviská agentúry FRA*, Luxemburg, Úrad pre publikácie, <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/fundamental-rights-report-2017-fra-opinions> (k dispozícii vo všetkých 24 úradných jazykoch EÚ).
- FRA (2017), *Between promise and delivery: 10 years of fundamental rights in the EU*, Luxemburg, Úrad pre publikácie, <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/10-years-fundamental-rights> (k dispozícii v angličtine a francúzštine).

Predchádzajúce výročné správy agentúry FRA o výzvach v oblasti základných práv a výsledkoch dosiahnutých v Európskej únii v konkrétnom roku sa uvádzajú na: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/annual-reports> (k dispozícii v anglickom, vo francúzskom a v nemeckom jazyku).

Úrad pre publikácie

© Agentura Európskej únie pre základné práva, 2017
Fotografie: ©iStockphoto; Európska komisia; OBSE (Milan Obradovic)

Print: ISBN 978-92-9491-658-7, doi:10.2811/463079
PDF: ISBN 978-92-9491-678-5, doi:10.2811/905558

FRA – AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viedeň – Rakúsko
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency